

مؤسسه فرهنگی ایكوموس ایران
گروه تخصصی متن

نگاهی به چند رویداد

دکتر سیدباقر آیت‌الله‌زاده شیرازی

سرمقاله مجله اثر، دوره ۲۵، شماره‌های ۳۶-۳۷

شهریور ۱۳۸۳

ساخته زمین‌لرزه بم، رهیافت - کارگاه بین‌المللی بم، سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران، ثبت پاساژگاد و ارگ بم در فهرست میراث جهانی، پنجمین جلد مجموعه مقالات دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران، درگذشت مه‌ریار، تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، راهی که باید پیمود

در فاصله بین انتشار شماره ۳۵ اثر و این شماره رویدادهای شایان توجهی در ارتباط با میراث فرهنگی رخ داده است که نظر به اهمیت آنها نگاهی اجمالی درباره هر یک به شرح زیر ارائه می‌گردد:

ساخته زمین‌لرزه بم

زمین‌لرزه‌ای در مقیاس ۶/۵ ریشتر در تاریخ ۵ دی ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و دو (۲۰۰۳/۱۲/۲۶) ساعت ۵:۲۶ دقیقه بامداد به وقت محلی، شهر بم واقع در استان کرمان را لرزاند و موجب کشته شدن بیش از چهل و سه هزار نفر تا تاریخ ۸۲/۱۷/۲۳ - ۲۰۰۴/۲/۱۲ و زخمی و بی‌خانمان شدن بیش از چهل هزار نفر از ساکنین بم و حومه آن گردید. این ساخته نه تنها شهر بم و حومه آن را به شدت آسیب رساند و زیرساخت شهری آب‌رسانی از جمله «قنوت» و کشاورزی اش را از کار انداخت بلکه ارگ تاریخی (غیرمسکون) و عظیم اش را به شدت آسیب رساند^(۱).

رهیافت

گرچه منطقه علی الاصول به دلیل وجود گسل‌های فعال و سابقهٔ دیرینهٔ زمین‌لرزه‌ای از سوی دستگاه‌های تخصصی ذی‌ربط مخاطره‌آمیز اعلام شده بود ولی برحسب نظر مطلعین یک چنین رخداد هولناکی را تاریخ دو هزار سالهٔ ب.م به خود ندیده بود.^(۲)

تشکیل کارگاه بین‌المللی در ۲۹ فروردین، روز جهانی بناها و محوطه‌های تاریخی

پس از حدوث زمین‌لرزه دی ماه ۱۳۸۳ بسیجی بی‌سابقه برای رویارویی با این سانحهٔ غم‌انگیز از سوی نهادها و مؤسسات ملی و بین‌المللی صورت گرفت که ابعاد گوناگون مسئله را مدنظر قرار داد از آن جمله مسئلهٔ رویکردی که می‌بایست در ارتباط با ارگ تاریخی در وضعیت جدیدش اتخاذ می‌گردید. تشکیل ستاد بحران به ریاست رئیس سازمان میراث فرهنگی کشور و فعال‌شدن پایگاه پژوهشی - عملیاتی سازمان با همکاری یونسکو در ب.م و نیز برگزاری کارگاه بین‌المللی از تاریخ ۷/۲۹ تا ۸۳/۲/۲۹ با شرکت بیش از پنجاه تن از کارشناسان برجستهٔ ملی و بین‌المللی در ب.م^(۳) از آن جمله‌اند.

سومین کنگرهٔ تاریخ معماری و شهرسازی ایران

این نشست پرشور و سازنده را به تعبیری می‌بایست جایگزین برگزاری سومین کنگرهٔ تاریخ معماری و شهرسازی ایران که می‌بایست از ۲۵ تا ۲۹ فروردین ۱۳۸۳ برگزار گردد دانست، که با رخداد ناگوار ب.م به یک سال بعد موکول گردید زیرا که ارگ تاریخی ب.م که خانهٔ سنتی کنگره شده است در وضعی نبود که آمادهٔ پذیرایی آن باشد.

ثبت ارگ ب.م و محوطهٔ تاریخی پاسارگاد در فهرست میراث جهانی

به‌همراه ثبت محوطهٔ پاسارگاد؛ نخستین پایتخت هخامنشی، در فهرست میراث فرهنگی جهانی، ارگ ب.م نیز به‌عنوان میراث در خطر در فهرست میراث فرهنگی جهانی به ثبت رسید.^(۴)

پنجمین جلد دومین کنگرهٔ تاریخ معماری و شهرسازی ایران

همزمان با تشکیل کارگاه بین‌المللی ارگ ب.م پنجمین جلد دومین کنگرهٔ تاریخ معماری و شهرسازی ایران توسط دبیرخانه کنگره در ۱۰۷۲ صفحه منتشر گردید. یکی از ویژگی‌های این جلد پیوست کتاب‌شناسی مشروح ب.م است که حاصل تلاش‌های ارزندهٔ سالیان دراز محمد مهدی محلاتی است که با رهنمودهای زنده‌یاد مهندس محمد مهربار در ۳۷۳ صفحه صورت تحقق یافته است.

درگذشت مهربار

در ۳۱ خرداد ماه ۱۳۸۳ استاد مهندس محمد مهرباریکی از درخشان‌ترین چهره‌های میراث فرهنگی کشور در اوج پختگی و باروری صحنهٔ نیازمند میراث فرهنگی کشور به وجودش را وداع گفت. ارگ ب.م به‌ویژه در وضعیتی که پس از رخداد زلزله برایش پدید آمد، به‌شدت به حضور زنده و شکیبایی او محتاج بود. دیرینه‌یار ب.م پیش از درگذشت در بهارن سال ۱۳۸۳ از خود توصیه‌هایی دربارهٔ ارگ ب.م به‌یادگار گنوده است که در همین شماره خواهید خواند که می‌تواند راهنمایی برای کسانی باشد که در سال‌های آینده به مسئله بیش‌بعدی ارگ ب.م خواهند پرداخت.

گرچه بم به مدت دو دهه فکر مه‌ریار را به خود مشغول داشته بود ولی نگاه خاص او به این پدیده پیچیده پس از رخداد حادثه زلزله گونه‌ای جامع‌تر به خود گرفت.

دگرگونی در سازمان میراث فرهنگی کشور

با تصویب قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی کشور به سال ۱۳۶۴ و قانون اساسنامه آن در ۱۳۶۷ که حاصل ده سال تلاش و کوشش مسئولین و کارشناسان در سامان بخشیدن به امر میراث فرهنگی کشور بود، نقطه عطفی نطفه گرفت که امید زیادی را برانگیخت^(۵). نگاه قانون‌های فوق به این مسئله حیاتی که زاینده تفکرات و تجربیات علمی اجرایی هفتاد ساله کشور در امر میراث فرهنگی بود، یادگاری است از اوج خیزش فرهنگی دوران انقلاب اسلامی، سازمان میراث فرهنگی در فاصله‌ای کوتاه با مدیریتی هوشمند به سرعت هویت یافت و در صحنه فرهنگی ملی و بین‌المللی^(۶) با اهداف و نگرش‌های جدید برخاسته از اهداف قانون نقش آفرین شد.

وابسته بودن این سازمان به وزارت فرهنگ و آموزش عالی طبیعت تحقیقاتی آن را بارز کرد و آن را از دستگاهی خدماتی به نهادی پژوهشی اجرائی درآورد و در جامعه شأن و منزلت تخصصی فرهنگی ویژه بخشید.

پایان یافتن جنگ تحمیلی، و آغاز حرکت بازسازی ضرورتاً همگام با جرح و تعدیل‌هایی در تمام جهت‌گیری‌های برنامه‌های توسعه اقتصادی فرهنگی اجتماعی بود.

وجود مشکلات اقتصادی در دوران بازسازی برنامه دوم را صبغه‌ای بیشتر اقتصادی می‌داد^(۷) و این واقعیت تأثیر خود را ناخودآگاه بر وجوه فرهنگی توسعه گذارد که تصمیم ۷۳/۷۲۵ شورای عالی اداری را در انتزاع سازمان میراث فرهنگی کشور از وزارت فرهنگ و آموزش عالی به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی^(۸) با این نگاه که جهانگردی قادر باشد از میراث فرهنگی به‌طور مؤثرتری در جهت تأمین اهداف اقتصادی بهره‌گیرد از آن جمله باید دانست.

بی‌گمان تغییر موضع یک دستگاه تحقیقاتی اجرائی به دستگاه ترویجی اجرایی سازمان را از اهداف بنیادی‌اش به دور می‌ساخت که این چنین نیز شد. بی‌آنکه به ارزش‌های اقتصادی مدنظر برنامه‌ریزان توسعه بتواند پاسخ گوید.

حرکت دیگری که در تضعیف سازمان میراث فرهنگی آثار منفی گذارد به دوش کشیدن نام پژوهشگاه ۱۳۷۵/۶/۱۰^(۹) بود که هر چند علی‌الظاهر قصد بالابردن وجهه پژوهشی سازمان را داشت ولی در باطن نیت مالی اداری را در بهره‌مند شدن از امتیازات مؤسسات پژوهشی در خود داشت.^(۱۰)

یکی از آثار منفی پژوهشگاه شدن سازمان تمرکز بخشیدن به امور تحقیقاتی نه‌چندان هدفمند در مرکز و پاره‌شدن کالبد سازمان از نقطه نظر تکالیف اجرایی تحقیقاتی و در هم ریخته‌شدن مفهوم صف و ستاد در تشکیلات سازمان و پدید آمدن تبعیض‌های غیرقابل حل در امتیازاتی که اعضای هیئت علمی از آن برخوردار هستند در قیاس با بدنه کارشناسی که در اصل بار اصلی را در تمام زمینه‌های پژوهشی و حفاظت و معرفی به دوش می‌کشید و در نهایت تضعیف بنیه کارشناسی بود.

دگرگونی در سازمان میراث فرهنگی کشور

مسئله حضور سازمان میراث فرهنگی کشور در مراکز تصمیم‌گیری و اجرایی کشور از آغاز تشکیل آن مسئله‌ای بود که ذهن مسئولین سازمان را به خود مشغول می‌داشت. زیرا که وابستگی سازمان به وزارتخانه‌های ذی‌ربط حضور آن را در برنامه‌های توسعه به شکلی مؤثر دچار مشکل می‌ساخت.

گرچه سازمان میراث فرهنگی کشور فی‌نفسه با توجه به وظایف سنگینی که بر عهده داشت می‌توانست به عنوان نهادی مستقل (و غیروابسته) عمل نماید ولی دو قطب جاذب یکی از بعد فرهنگی و دیگری از بعد اقتصادی ادغام این سازمان را به سازمان محیط زیست از سوی و سازمان ایرانگردی جهانگردی از سوی دیگر به خود جلب می‌نمود. با توجه به غلبه بعد اقتصادی ترویجی در برنامه توسعه سوم ادغام سازمان میراث فرهنگی و سازمان جهانگردی و گردشگری جزو اهداف راهبردی آن قرار گرفت.^(۱۱)

ابتدا موضوع ادغام این دو سازمان با توجه به اهداف برنامه سوم توسعه توسط آقای دکتر مهاجرانی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، وقت به سال ۱۳۷۸-۱۳۷۹ مطرح شد و طی دو سال از برنامه سوم مسئله بین سازمان میراث فرهنگی کشور و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و کمیسیون‌های ویژه هیئت دولت و مجلس شورای اسلامی مورد بحث و بررسی قرار گرفت تا نهایتاً قانون آن در مجلس ششم در تاریخ ۱۳۸۲/۱۷/۱۴ به تأیید شورای نگهبان رسید و اجرای آن به دولت ابلاغ گردید که متن آن را در همین شماره ملاحظه خواهید کرد. آقای مهندس سیدحسین مرعشی (نماینده وقت مجلس ششم پس از کنارگیری از این سمت) از تاریخ ۱۳۸۳/۲/۳۰ از سوی رئیس جمهور به ریاست آن منصوب گردید و پس از مدت کوتاهی طی بخشنامه ۱۳۸۲/۳/۲ مورخ ۱/۱-۲۱۶۰ سیاست‌های راهبردی و نمودار موقت سازمانی آن به واحدهای ذی‌ربط ابلاغ گردید و متعاقب آن نمودار سازمانی اصلاح‌شده‌ای به امضای مشترک دو معاون رئیس جمهور یعنی سیدحسین مرعشی و شرکاء، رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، فراهم آمد (نمودار را در همین شماره ملاحظه فرمایید) که اعتبار آن برای مدت ۱۸ ماه در نظر گرفته شده است.

قانون فوق مشتمل بر دوازده ماده و هفت تبصره است. ماده دو قانون و تبصره ذیل آن نقش بسیار مهمی را در آینده سازمان رقم می‌زند که به طور اجمال موارد زیر را می‌توان از آن استخراج کرد:

- تعیین وظایف و اختیارات سازمان در ظرف مدت شش ماه

- جهت‌گیری واگذاری وظایف تصدی به بخش غیردولتی

- تفکیک وظایف ملی و استانی

- اجرای تعهدات مطروحه در کنوانسیون (۱۹۷۲) حفاظت میراث فرهنگی و طبیعی جهان

وظایف و اختیارات سازمان ناظر به سه مقوله تخصصی میراث فرهنگی، گردشگری، و وجهی خاص از میراث طبیعی خواهد بود.^(۱۲)

راهی که باید پیمود

فراهم آوردن وظایفی اندیشیده شده برای فضای مدیریتی کارآمد و تشکیلاتی منسجم و متشکل در بستر محیطی و اجتماعی و فرهنگی امروز راهی دشوار و در عین حال نوینی است که باید تجربه کرد.

گسترش ابعاد پژوهش، حفاظت و معرفی میراث فرهنگی و وجهی استثنایی از میراث طبیعی کشور و فراهم آوردن بستر کارآمد برای رشد و ارتقای صنعت گردشگری و جهانگردی و جهت‌گیری فرهنگی آن و حضور مؤثر در برنامه توسعه پایدار تکلیفی است سنگین که بر عهده سازمان قرار داده شده است.

تجربه به ما آموخته است که دگرگونی‌های سریع در مدیریت و ساختار برای مؤسسات فرهنگی عاملی بازدارنده در توسعه و باروری آنها به‌شمار می‌آید. امری که سازمان ما به‌ویژه در ده سال اخیر دچار آن بوده است. به‌همین سبب نمی‌توان مدعی بود که امر میراث فرهنگی و گردشگری رشدی متناسب با ظرفیت‌ها و توانایی‌های کشور به‌ویژه در ده سال اخیر داشته است. تمام امید و انتظار این است که با حرکتی مستمر و پویا از فرصت فراهم‌آمده کمال بهره را برد.

در پایان چند نکته را درباره نمودار موقت سازمانی می‌بایست یادآور شد که توجه به آن شاید در ترکیب نهایی ضرورت داشته باشد:

- نمودار کلی سازمانی در یک نگاه از سادگی و خوانایی لازم برخوردار نیست و انعکاس‌دهنده وظایف قانونی آن برای مردم و مجامع علمی فرهنگی یادآور سیر تحول تاریخی هشتاد ساله فعالیت‌های آن نمی‌باشد.
- سازمان فاقد بازوی توانمند علمی تخصصی لازم است بدان‌گونه که به بازوی سیاسی اجرایی از طریق ایجاد «شورای عالی» عنایت شده است.
- ستادی کردن امور پژوهشی در قالب «پژوهشگاه» و قطع جریان احیاگر آن در بدنه سازمان پسندیده نمی‌باشد. تبدیل بدنه به یک بخش صرف اجرایی خدماتی نمی‌تواند کارساز باشد.
- حضور امر گردشگری و جهانگردی در نمودار سازمان وزن و وضوح لازم را ندارد.
- حذف برخی از واحدهای پیش‌بینی شده در ستاد و انتقال آن به صف می‌تواند به ستاد کارایی و پویایی بیشتری بخشد.
- باید توجه داشت که حاله همه امور تصدی به بخش خصوصی نمی‌تواند به‌عنوان یک اصل در شرایط حاکم بر کشور مطلوب باشد. و نمی‌بایست سازمان را از الگوسازی‌های پیشرفته برای جامعه محروم ساخت.
- وجود واژه «ایران» یا «کشور» در عنوان سازمان همان‌گونه که پیش از آن بود، به‌نظر می‌رسد که شایسته‌تر باشد.
- واحدهای مهمی چون موزه ملی ایران و مرکز آموزش عالی میراث فرهنگی و گردشگری در فرصت فراهم‌آمده می‌توانند سازمان متحول‌تر پیشرفته‌تری پیدا کنند.

پی‌نوشت‌ها

۱. دومین گزارش هیئت مشترک یونسکو، سازمان میراث فرهنگی کشور، «بم و ارگ آن»، ۱۱-۱۹ مارس ۲۰۰۴ (۲۱-۳۰/۱۲/۸۲). متأسفانه دو تن از نگهبانان سازمان میراث فرهنگی کشور زیر آوار سردر ورودی ارگ در جریان این حادثه دلخراش جان سپردند.
۲. ن.ن. آمبریسز، چ، پ. ملویل (N.N. Ambrases & C.P. Melville)، تاریخ زمین لرزه‌های ایران، (*A History of Persian Earthquakes*, Cambridge 1982)، ترجمه ابوالحسن رده، مؤسسه انتشارات آگاه، تهران ۱۳۷۰ صص ۲۰۹، ۲۴۷، گرچه در این کتاب از دو زلزله‌ای در

منطقه یکی در شب هنگام ۳۱ شهریور ۱۳۰۲ و دیگری در بعد از ظهر ۱۴ تیر ماه ۱۳۲۷ خبر می‌دهد که اولی در بم احساس شد و دومی به‌گونه‌ای نیرومند احساس گردید ولی باتوجه به دوره‌های ساخت و ساز وسیع در ارگ بم در مقاطع تاریخی مختلف و حضور استقرارهای تاریخی متعدد در اطراف بم (دکتر شهریار عدل، گزارش ثبت ارگ بم در فهرست میراث جهانی سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۳) در دو هزار سال گذشته تا انجام مطالعات باستان‌شناسی زمین‌شناسی و زلزله‌شناسی اظهار نظر مطلعین را در روزهای نخستین پس از حدوث زمین‌لرزه اخیر باید اظهار نظری اولیه و نه‌چندان قطعی تلقی کرد. در ارتباط با زلزله‌های بم همچنین مراجعه شود به: محمد مهدی محلاتی، جلد پنجم مجموعه مقالات دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران (۱۳۸۳)، انتشارات سازمان میراث فرهنگی کشور ص ص ۷۰۹، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰.

۳. قطعنامه کارگاه بین‌المللی را در همین شماره ملاحظه فرمایند.

۴. اقدام به ثبت ارگ بم در فهرست جهانی را باید از نتایج مثبت کارگاه بین‌المللی دانست که با تلاش شبانه‌روزی دکتر شهریار عدل و همت سازمان میراث فرهنگی کشور تحقق یافت. ثبت پاسارگاد و ارگ بم به‌عنوان پنجمین و ششمین اثر جهانی ایران در بیست و هشتمین اجلاس کمیته میراث جهانی تشکیل شده در ۲۶ ژوئن لغایت ۴ ژوئیه ۲۰۰۴ در شهر سوگو، چین به‌تصویب رسید.

۵. آیت‌الله‌زاده شیرازی، باقر، سرمقاله مجله اثر شماره (۱۳۶۵).

۶. آیت‌الله‌زاده شیرازی، باقر، «شبه‌ای از تجربیات، پژوهش، حفاظت و مرمت ایران» ۱۳۷۳، از مجموعه مقالات منتشر نشده.

۷. آیت‌الله‌زاده شیرازی، باقر، روزنامه ایرار، «نقدی بر برنامه دوم توسعه اقتصادی فرهنگی اجتماعی کشور».

۸. به‌موجب مصوبه مورخ ۱۳۷۳/۷/۲۵ شورای عالی اداری. نک: صمدی زندی، یونس، میراث فرهنگ در حقوق داخلی و بین‌المللی، سازمان میراث فرهنگی کشور (۱۳۸۱)، ص ۱۵۶.

۹. صمدی زندی، یونس، «اساسنامه پژوهشگاه»، مجموعه قوانین، مقررات و آئین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و معاهدات میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۶، ص ص ۲۴۰-۲۴۳، بر اساس موافقت شماره ۲۸۸۴۳/۲۳۲۳/۶۳ مورخ ۶۹/۱۲/۲۱ شورای گسترش آموزش عالی.

۱۰. از قبیل ایجاد تسهیلات استخدامی، که سازمان دچار آن بود، و بازگشت اعتبارات هزینه‌نشده سال قبل به سال بعد بهره‌گیری از اختیارات هیئت انماء پژوهشگاه در گریز از مقررات دست و پاگیر قانون محاسبات.

۱۱. برنامه توسعه اقتصادی فرهنگی اجتماعی سوم.

۱۲. به‌موجب ماده دو قانون سازمان میراث فرهنگی گردشگری وظایف و اختیارات با پیشنهاد مشترک سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و تأیید هیئت وزیران و تصویب کمیسیون مشترک رسیدگی‌کننده به این قانون قابلیت اجرا پیدا می‌کند.